

NĚKTERÉ IMPULSY K POJETÍ HUDBY Z PROTESTANTSKÉHO HLEDISKA

Ladislav Beneš

ZUR AUFFASSUNG DER KIRCHENMUSIK IM PROTESTANTISMUS

Der Vortrag im Rahmen des Symposiums „Musik und geistliche Werte“, das von der Kirchlichen Musikschule in Kroměříž veranstaltet wurde, geht von der Frage nach der Begründung des Lobgesangs in der Bibel aus, insbesondere in den Psalmen. Der Alttestamentler G. v. Rad reiht in seiner Konzeption die Psalmen unter diejenige Bücher ein, die „Antwort“ Israels auf Großtaten Gottes vorstellen, auch wenn diese Antwort den Charakter des Fragens, Zweifels oder der Klage haben kann. Und diese Positionen kann ebenso die Kirchenmusik einnehmen. An der Auffassung drei Reformatoren (Zwingli, Calvin, Luther) zeigt der Autor das sehr unterschiedliche Verständnis der Antwort auf das zuvorkommende und rechtfertigende Handeln Gottes in der Musik und Gesang im Protestantismus. Von daher eröffnet sich dann die Möglichkeit, von dem Wert des menschlichen Lebens zu sprechen, der in dem für der Menschen gegebenen Opfer. Und auf dieses Zentrum muss auch die Kirchenmusik hinweisen.

1. Proč vůbec chvály – a v jakém smyslu – v církvi?

„Chválení je člověku nejvlastnější formou existování. Chválit a nechválit se k sobě mají stejně jako život a smrt. Chvalozpěv je nejelementárnějším příznakem života vůbec. Z pokolení do pokolení tryskají hymny vděčného lidu (Ž 145,4nn). Jak jednostranně má chvalozpěv své místo v životě – a jen v životě, je zřejmé z toho, jak onen chvály pějící lid Boží sám sebe vidí stát rameno na rameni těsně vedle sboru Božích andělů před Hospodinovým trůnem; nachází se ve střídavém zpěvu spolu s nebeskými zástupy takovým způsobem, že výzvy, zanotovat chvalozpěv, mohou vycházet i zdola nahoru. V této smělé výzvě ke chvalozpěvu se jeví pozemské kultovní společenství jako sbormistryně všehomíru.“¹

Uvedený citát z Teologie Starého zákona Gerharda von Rada, ze závěru výkladů o žalmech, velmi zřetelně vystihuje podstatu toho, čím bychom se při uvažování o hudbě v církvi měli dát vést.

V žalmech je – obecně pověděno – nejzřetelněji zachycena *odpověď Izraele* na veliké skutky Hospodinovy. Může být snad matoucí – zejména

¹ G. v. Rad, ThAT I, Berlin 1969 (Unveränderter Nachdruck der vierten Auflage), 381n.

pro hymnology, kteří jsou zvyklí nepovažovat zpěv v církvi za pouhou odpověď – uvádíme-li právě tento příklad. Toto chápání církevního zpěvu a hudby může být ztíženo ještě tím, že Izrael sám nazývá žalmy *tehilím*, chvalo zpěvy. Nejde přece v církevní hudbě o její význam jen jako chvalo zpěvu. Ale máme-li před očima celý žaltář, pak je zřetelné, že Izrael zde stojí před Hospodinem skutečně jako vyvolený a povoláný národ, jako ten, který je součástí Božích dějin, příběhů uprostřed tohoto světa, jako ten, který byl vysvobozen z domu otroctví a dostal zemi v dědictví. A i když nerozumí tento lid vždy – nebo nerozumí správně, a tak se s Bohem pře, má otázky, které jdou velmi hluboko, které se týkají života a smrti; jsou zde pochybnosti, úzkost, hněv, vedle toho právě také radost i vděčnost – pak i to vše je *odpověď na Boží jednání s Izraelem* a pro Izrael, odpověď na Boží nárok. Odpověď, která není samostatným slovem, rozvahou po autonomním úsudku, odpověď emancipovaného a nezávislého člověka či národa, ale odpověď toho, koho se všechno toto tu více tu méně srozumitelné dílo týká. Izrael sám je součástí tohoto Božího díla, ano tento národ sám je odpovědí na Boží dílo vyvolení, je jednou velkou odpovědí na otázku, jaký je Bůh. (Můžeme teď chvíli nechat stranou otázku toho, že příběhy tohoto lidu nebyly a nejsou všem dost zřetelným projevem Božího jednání, proto Bůh poslal své slovo, které se stalo tělem.) Jestliže Izrael nazývá všech 150 žalmů – tak nesmírně protikladných písní, modliteb, výkřiků, nářků, hněvo-, žalo- i chvalo zpěvů – právě jedním slovem „chvalo zpěvy“, pak to činí z jediného důvodu: Izrael uznává, a to ve svých výšinách stejně jako když upadne do nesmírných hlubin hříchu, že Hospodin jest jeden Bůh, je živý a není žádného boha kromě něho.

Pro naši souvislost je důležité biblické rozpoznání: *Chválení je člověku nejvlastnější formou existování ... Chvalo zpěv je nejelementárnějším příznakem života vůbec*. K podstatě lidské existence patří schopnost chválit, podle toho se pozná, že je zde život. Ano, tady probíhá hranice mezi životem a smrtí. „*Mrtví nechválí už Hospodina, nikdo z těch, kdo sestupují v říši ticha*“ (Ž 115,17). Smrt panuje tam, kde utichají chvály Boží. Již toto je zvláštní a zajisté velmi silné rozpoznání: my máme obvykle zato, že život je tam, kde to „tepe“, kde se něco děje. Podle žalmů je však člověk, který není schopen chvály, již mrtev. Proto se uzdravený král Chizkijáš modlí: „*Vždyť podsvětí ti nevzdává chválu, smrt tě nedovede chválit, ti, kdo sestoupili do jámy, už nevyhlízejí tvou věrnost. Živý, jenom živý vzdá ti chválu*“ (Iz 38,18n). Chvála tedy není něco „přidaného“, něco navíc. Jsou-li v bohoslužbě chvalo zpěvy či nikoli, není otázkou naší svobodné volby, naší momentální nálady, není to otázka přiměřenosti nebo estetického citění a kulturní výše. Ale je to základní lidský postoj. Alespoň podle biblického

určení člověka. Člověk, který odkrývá svoji převahu nad světem, ji neopěvuje vlastní sebechválou, nýbrž chválami Boha (viz Ž 8). Vděčný dialog se Stvořitelem není vytlačován jakousi fascinací ze sebe samého na základě vlastních schopností, protože zde člověk ví, že je v životě odkázán na pomoc. Víra Izraele je založena v záchranných skutcích Hospodinových, takže nevede k nějaké sebechvále Izraele, ale k chválám Božím (Sr. Ex 15, píseň Mirjam). Protože tyto „veliké skutky Boží“ jsou základem víry jak Izraele tak novozákonní církve (Sk 2,11), je základním postojem takto vysvobozeného, obdarovaného a zachráněného člověka *vděčnost*. Víme však jak z Božích příběhů s Izraelem tak z Ježíšova příběhu, že záchrana se děje rovněž skrze soudy, kdy vzniká nad Boží péčí, ochranou, nad Boží mocí a záměrem pochybnost. V takovou chvíli se objevují písně naříkavé. „*Vedle hymnů představují jejich jakousi »temnou doprovodnou hudbu«.* V nich se člověk, který nemůže sám o sobě odvrátit svoji nouzi, přimyká těsněji k Bohu otců. Právě tyto naříkavé písně dokumentují – o nic méně než chvalozpěvy – onen odpor proti pokušení, zřící se v nouzi Boha (sr. Job 2,9).“² Třebaže se bibličtí svědkové s Bohem téměř hádají, naříkají nad svým údělem, nad dnem narození i svým pověřením, neadresují své nářky nikam jinam, než právě k tomu Bohu, který se osvědčil otcům. Ano připomínají Bohu tuto minulost, berou Boha za slovo, připomínají mu jeho sliby: „*Bože, povstávají proti mně opovážlivci, o život mi ukládá smečka ukrutníků, na tebe se neohlíží. Ty však, Panovníku, jsi Bůh slitovný a milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný, věrný.*“ (Ž 86, 15) O svoji obranu nežebrají žalmisté u mocných tohoto světa, u sil, které snad ovládají kolo dějin, ale brání se – a svoji obranu vkládají do rukou Božích. Na něho nakládají své břemeno, až pak prorok Izajáš bude zpívat svoji píseň o Božím služebníku, který „*nemoci naše vzal a bolesti naše vlastní sám nesl*“ (Iz 53,4).

Nikoli vedlejší je důraz na společenství lidu Božího, které uprostřed tohoto světa připomíná Boží skutky stvoření, záchrany a vykoupení, které otevírají jistotu naděje do budoucnosti. Svět kolem tuto naději, pramenící v události exodu a vzkříšení nezná. Proto je společenství lidu Božího, která se shromažďují na konkrétních místech, aby slavila svátek vzkříšení, *pro-rockým znamením* světu kolem: to, co smíme přijímat z Božího slova a svátostí jako závdavek, předchůf budoucího vykoupení už nyní, je připraveno pro celý svět. Proto *se jeví pozemské kultovní společenství jako sbormistryně všehomíru*, když z těchto velikých skutků Božích žije a je v bohoslužbách připomíná a vděčně oslavuje.

² H. W. Wolff, Anthropologie des Alten Testaments, München 1984⁴ (1973), 329.

2. Reformační principy a jejich důsledky pro pojetí bohoslužebné hudby a zpěvu – Zwingli, Calvin, Luther

Ptáme-li se, co je specificky protestantským přínosem církevní hudbě, pak na základě těchto základních poznatků z žalmů, které jsou odpovědí a chvalo-
lozpevem na veliké Boží skutky, musíme povědět: pravděpodobně není žádného specificky protestantského přínosu k církevní hudbě a zpěvu. Je leda specificky protestantské pochopení a porozumění tomu ústřednímu, Božímu příběhu s jeho lidem a pro jeho lid, tomu slovu, které tento příběh vypravuje a dosvědčuje dál a na které dáváme v písních a hudbě odpověď jako ti, kdo jsou součástí tohoto příběhu. A to není nic vedlejšího, to je zcela ústřední a hlavní. Jako je specificky protestantské pochopení toho, co je onou „hlavní věcí“, tak pak i odpověď na ni může vypadat jinak, než v ostatních církvích ekumeny. Stejně tak, jako je různou odpovědí na toto jedno základní – které zdaleka není jen vnější formou, ale výsledkem staletého naslouchání svědectví o Božích skutečích – podoba bohoslužeb, liturgie a podoba církve samé.

Reformace česká v 15. spolu s evropskou reformací ve století 16. objevila a vyzdvihla jistotu spasení, uskutečněného dílem Ježíše Krista. Zejména Luther proslul zápasem o jistotu spasení, kterou nemůže prostředkovat tehdy zjevně porušená církev. Není jiného prostředníka mezi Bohem a člověkem než Ježíš Kristus. Starost o spásu člověka ze své milosti vzal do svých rukou sám Bůh a nabízí ji zdarma všem, kdo ji pouhou vírou přijmou. Ospravedlnění, únik před Božím soudem se neděje lidským přičiněním, zásluhou nesčetných dobrých skutků, Bůh sám v Ježíši bere trest za náš hřích na sebe a nás činí on sám před sebou spravedlivými (*iustificatio sola gratia, sola fide*). Proto patří k základní podobě církve a bohoslužby v protestantském pojetí, že zde není prostředkující funkce kněze, není zde žádného vyvýšeného úřadu, platí všeobecné kněžství věřících. Proto byl odstraněn z protestantské bohoslužby zvláštní chór, kněz zde nestojí před lidem, ale jako jeden z lidu před Bohem. Někteří mají za to, že toto je důvod, proč konkrétně v reformované bohoslužbě nemůže být sponsoriální zpěv, který předpokládá kněžský úřad, resp. někoho, kdo stojí „proti“ shromáždění. Tímto protějškem smí být a je toliko Bůh. Jak česká tak švýcarská reformace vztáhly toto základní rozpoznání konkrétněji na posvěcený, poslušný život ve společenství sboru (Jednota bratrská), ba celé pospolitosti občanské (Calvin, Zwingli), ale to ne jako zásluhu před Bohem, nýbrž jako vděčnou odpověď na Boží dílo vykoupení. Jedinou normou učení, řádu a praxe církve je Písmo (*sola Scriptura*), jehož nejvlastnější funkcí je v moci Ducha svatého živé oslovení (*viva vox*) živých lidí zvěstí

o Boží milosti a Kristově zásluze. Proto je kladen důraz na kázání, a to v jazyce srozumitelném lidu, a lid na toto kázání o Božích skutečích milosti odpovídá v modlitbách a písních rovněž ve svém rodném jazyce.

Připomínám tyto základní, jistě obecně známé zásady, kterými se reformace pokusila postihnout střed evangelia. Všechno, co se v církvi děje, učí a koná není samostatně existující složkou, ale vztahuje se k tomuto středu a jím se také poměřuje. I hudba a zpěv. Protože hudba a zpěv v protestantských bohoslužbách tvoří kvantitativně téměř stejnou položku, jako mluvené slovo, jde o velmi závažnou otázku: jak se vztahuje hudba v církvi k onomu středu, k té hlavní věci, která církev činí církví? To není otázka nadbytečná a teoretická. Dnes více než kdy jindy se ptáme my, ale snad ještě více se ptá okolní svět po významu a smyslu církve, není-li to jen jakýsi přežitek minulosti. Je tedy otázka, jak hudba napomáhá vyjádřit – nebo naopak zastíňuje – to centrální, proč zde církev je, má být a zajisté do poslední chvíle bude.

Všichni víme, že právě protestantská tradice měla a možná ještě má k hudbě a umění v církvi poněkud zvláštní vztah. Zvláštní, protože sahá – v odvolávce právě na toto evangelium – od naprostého odmítnutí hudby a zpěvu až po velmi vřelé, téměř nekritické přijímání. Na jedné straně strohost, aby Boží slovo nebylo ničím rušeno, na druhé straně právě česká reformace přinesla v osobě Blahoslavově významnou a pozoruhodnou hudební monografii o teorii i praxi hudby (MUSICA – 1558), a to nemluvíme např. o J. S. Bachovi.

OLDŘICH ZWINGLI³ je v odpovědi na ústřední reformační rozpoznání nejradikálnější: Bůh náš zpěv nepotřebuje. V curyšském sboru mizí z bohoslužby nejen varhany, ale i zpěv shromáždění vůbec. Neodmítá jej jen kvůli tomu, že zpěv a hudba byly v církvi zneužity („*Licoměrnictví a nesrozumitelné brebentění, svatoušství a pokrytectví, placení zpěváci a muzicírování pro vlastní slávu*“), ale daleko více proto, že pravá zbožnost (wahre Andacht), vzbuzená kázáním Kristova evangelia, se děje v tichu srdce. V tiché, soukromé modlitbě vzdáváme Bohu čest a slávu nejlépe. Není třeba naši zbožnost předvádět a vykřikovat ji před ostatními lidmi. Člověk nemůže před Bohem než utichnout a vděčně přijmout jeho milost. Nic nemá tomuto přijetí stát v cestě, nic nemá člověka svádět, aby se lidé pak nemohli soustředit na Písmo a slovo Boží a tak dojít bázně Boží a útěchy.

³ V následujících odstavcích se opírám zejména o stať Theologische Grundlagen der Kirchenmusik od Oskara Söhhngena, v: LEITURGIA, Handbuch des evangelischen Gottesdienstes, svazek IV., Kassel 1961, str. 1–266.

JEAN CALVIN má za to, že lidský hlas lze posvětit skrze Ducha svatého, ale Boha nelze uctít jinak, než zase jeho slovem. Proto máme, stejně jak to bylo dáno Davidovi, k Boží slávě zpívat jeho žalmy. Ví, že hudba je dobrý Boží dar, ale zpěv v bohoslužbách, „v přítomnosti Boží a jeho andělů“ se musí odlišovat od hudby profánní. Hudbu a umění vůbec považuje za „*benedictio Dei, divinae lucis radii, praeclara spiritus dona, excellentes gratiae, divinae inventiones*“⁴ (požehnání Boží, paprsky Božího světla, vznešené dary Ducha svatého, vynikající dary milosti, Boží vynález). Pro Calvina je předmětem zbožného údivu, že Bůh určil za vynálezce hudby právě potomka Kainova (Gn 4,21: „*Jeho bratr se jmenoval Júbál; ten se stal praotcem všech hrajících na citaru a flétnu.*“); usuzuje z toho, že lidé, kterým Bůh odepřel svoji „zvláštní“ milost, tj. milost vyvolení, zůstávají pod jeho „obecnou“ milostí. Ani Kain nebyl natolik prokletý, aby jemu a jeho potomkům Bůh nedal podíl na některých obzvláštních darech. To dokládá i zkušenost, že po všechny věky vyléval Bůh paprsky svého světla i na nevěřící. I lidé mimo církve mají charisma, dar Ducha svatého, takže skládají a hrají muziku, která potěšuje a obveseluje. Obecný konsensus mezi reformátory a konec konců i naším Komenským panuje v tom, že muzika „zahání ďábla“, tedy smutek, pokušení, depresi. To je jedno ze znamení oné Boží milosti.

Nieméně co platí mimo bohoslužbu, co může platit případně v domácnosti a na koncertech, o jejichž provozování jak Calvin tak zejména Zwingli pečovali, to neplatí v bohoslužbách: tam Calvin požaduje strohost, která vytváří prostor pro působení Božího slova – „*simplicitas*“, „*simplex modulatio*“. (Calvin snad prý doporučoval jen čtvrtové a půlové, tedy přesné noty, žádné tečky; to jsou nadbytečné ozdoby.) Jenom jednohlasý zpěv lidu může být prostředkem, kterého Duch svatý užije k tomu, aby slovo Boží dorazilo až k nám. „*Ani figurální hudba ani čtyřhlasý zpěv*“⁵ nejsou dost pokorné a skromné na to, aby sboru mohly poskytnout tuto službu. Slovo Boží je mocné dost samo o sobě, vykládá se samo a nepotřebuje výkladu pomocí hudebních prostředků. Nieméně zpěv shromáždění má velmi důležitou roli: „*abychom Boha, kterému sloužíme v jednom Duchu a v jedné víře, oslavovali společně jedním hlasem jako jedněmi ústy, a sice veřejně, takže jeden od druhého, každý od svého bratra, přijímáme vyznání víry a tak jsme povzbuzováni a pobízeni*“.⁶ Společný, jednohlasý zpěv je výrazem jednoho Ducha a jedné víry shromáždění, a hlasitý zpěv je prostřed-

⁴ Cit dle. LEITURGIA, 46.

⁵ LEITURGIA, 53.

⁶ Institutio, III.20,31 (Cit dle překladu O. Webera).

kem vzájemné pastýřské služby.⁷ Ostatně píseň jako jeden z instrumentů ekumenických snah vedle kázání slova Božího a vzájemné pastýřské služby zejména v době útisku, viděl i Jan Augusta v době svého vězení na Křivoklátě.

MARTINA LUTHERA můžeme pojednat jen krátce: má mezi všemi reformátory vztah k hudbě v bohoslužbách nejkładnější. Ospravedlněný člověk se pozná podle toho, že zpívá. „*Bůh nám dal radost do srdcí skrze svého milého Syna, kterého za nás dal na vykoupení z hříchu, smrti a od dábla. Kdo toto se vši vážností věří, nemůže jinak, než o tom s chutí vyzpěvovat a mluvit, takže i druzí o tom uslyší. Kdo o tom ale nechce zpívat a mluvit, je to znamením, že tomu všemu nevěří, že nepatří do nové, radostné smlouvy, ale do staré, líné a zasmušilé.*“⁸ Zpěv se stává poznávacím znamením a prubířským kamenem víry. Neboť společným elementem zpěvu i víry je radost. A ta je jedině důsledkem svobody od zákona, důsledkem Kristova ospravedlnění. Zpěv je výrazem ospravedlnění *coram publico*, ano před celým světem.

Ale nejen to: Hudba se u Lutera dostává do služeb exegeze a oživení slova; může napomoci slyšet a porozumět evangelium. Jestliže je hudba dobré Boží stvoření, a nejen obal, trychtýř, tedy transportní prostředek pro něco jiného, důležitějšího, oslovujícího jen náš intelekt, pak hudba jako pomocnice Ducha svatého, který působí víru, napomáhá i k tomu, abychom přivoněli k tajemství zjevení (2 Kor 12,4) a proto nutně patří i do bohoslužeb a je jejich genuinní součástí.

Jsem si vědom toho, že jsem se dopustil snad až přílišných zkratk v pojetí hudby hlavních reformátorů. Ale snad je na těchto příkladech patrné, že každý z nich zdůrazňuje právě nějaký jiný prvek. Domnívám se, že žádný z nich nemá být umlčen a prohlášen za lepšího či horšího. Podle Zwingliho nelze před Bohem než utichnout, podle Calvina Bůh posvěcuje člověka a sám mu dává nástroj k Boží oslavě – své slovo v žalmech a biblických hymnech, Luther má za to, že v rámci křesťanovy svobody smíme přinášet Boží chválu ústy, srdcem, tělem, prostě vším. Všichni zdůrazňují zpěv všeho lidu v mateřském jazyce. Reformace zdůraznila výchozí a naprostý význam Božího díla v Kristu Ježíši, jeho prvotnost a záchrannost vzhledem k jakémukoli lidskému, a tedy i uměleckému dílu. Neexistuje na straně člověka žádný předpoklad, žádná kooperace, žádný navazovací bod, který by jej uschoňoval být partnerem Božím, a toto dílo Boží nemá být ničím lidským

⁷ Snad proto někteří lidé, zejména faráři při zpěvu řvou jak lvi? K. Barth tím byl pověstný.

⁸ Cit. dle LEITURGIA, 74.

zastíněno. Proto se i umění dostalo v reformaci pod obzvláště přísný soud. Proto ani obsah reformačních písní není jiný, než právě Boží veliké skutky; spolehnutí na Krista, který když přemohl smrti moc, i svou církev zachrání. Jestliže Kristus sedí po Boží pravici, pak máme sílu k odpuštění a ke ztrátě (klasičky: EZ 189,4). Reformátoři ještě neopěvují ani naši zbožnost, ani naše odhodlání k následování, ani naše „zbožné vzněty“ (EZ 483,4). Proto nemá umění ani hudba samostatnou hodnotu vedle ostatního.

3. *Hudba a hodnoty*

Ptáme-li se nyní ještě po „duchovních hodnotách“⁹ v souvislosti s tématem symposia a s hudbou, pak se ptáme po něčem, co je tak důležité pro člověka, život a svět, že bez toho nelze být a žít. Rovněž G. v. Rad mluví o *existování* nebo *ne-existování* v souvislosti s chvalozpěvem lidu Božího. V čem je tedy hodnota (cena) této specifické hudby (nemluvíme teď o hudbě obecně; to mi jako teologovi nepřísluší, o tom se zase já musím nechat poučit od teoretiků světských), takže můžeme mít za to, že se to „vyplatí“, že má „cenu“ nejen pro lidi církevní, ale i všechny ostatní?

Zdraví-li se pravoslavní křesťané o velikonocích, a oslavují-li vlastně celou svou existencí tu ústřední a hlavní událost nejen křesťanské víry, ale všeho lidstva, celých dějin, ano všeho kosmu výrazem: *Christos anesté, aléthos anesté* (Kristus byl vzkříšen, vpravdě byl vzkříšen), pak jsou tou událostí, která se v tomto pozdravu odráží, všechny naše hodnoty z gruntu převráceny. A pak je tu vlastně jen jedna hodnota: hodnota života, kterým byl vykoupen život náš. To je ten ústřední veliký skutek Boží. Smrtí smrt přemohl. A v bohoslužbách přichází za námi tento Ukřižovaný a Vzkříšený, aby spolu s námi slavil slavnost odpočinutí a pokoje. Protože on dal, „*nasadil svůj život v oběť za nás, aby se už žádný člověk nemusel stát obětí člověka*“.¹⁰ V tom spočívá pravé osvobození. A to znamená, že takto mě zbavil poslední starosti o můj život. Starosti, která zneklidňuje – mne, mého bližního i celý tento svět. Starosti, jak svůj život zachráním, jak mu dodám ceny, jak jej vůbec udržím. Takto mi byla darována svoboda. Z pouhé milosti. „*Konečně se mohu věnovat starostem ostatních lidí, protože mi byl darován pokoj od mých starostí. Mohu svůj život nasadit, aby se už člověk nikdy nestal obětí člověka. Starosti o můj vlastní život jsou mi oním vpravdě*

⁹ Výklad o „hodnotách“ budiž přenechán novokantovcům; zde užíváme termínu nikoli ve filozofickém smyslu idealismu, ale specificky.

¹⁰ Ch. Möller, *Gottesdienst als Gemeindeaufbau*, Göttingen 1990² (1988), 90.

Živým odňaty. ¹¹ Reformátoři vynaložili všechnen svůj um, aby na základě biblického slova vyložili, co tato milost, co toto zjevení Boží spravedlnosti znamená: svobodu i posvěcení života v poslušnosti. Heidelberský katechismus to vyjadřuje známou větou: *Co je tvým jediným potěšením v životě i ve smrti? – Že vším, tělem i duší, v životě ani ve smrti nejsem sám svůj, ale svého věrného Spasitele Ježíše Krista.* Jsem-li jeho, jsem v dobrých rukou, pak mám po starosti o svůj život.

Učení o ospravedlnění hříšníka z pouhé milosti (*sola gratia*) přijímané pouhou vírou (*sola fide*), na kterém vzplála reformace, však přestalo být tématem výlučně protestantským. Společné prohlášení církve římskokatolické a Světového luterského svazu k učení o ospravedlnění ve svém dodatku z 11. 6. 1999 říká: „*Učení o ospravedlnění je měřítkem i prubířským kamenem křesťanské víry. Žádné učení nesmí stát v rozporu s tímto kritériem. V tomto smyslu je učení o ospravedlnění nezbytným kritériem, které bez přestání orientuje veškeré učení a praxi církve ke Kristu.*“¹² Obě církve uznávají, že toto je tedy jediné, skoro bychom mohli říci svrchované kritérium také pro hudbu a zpěv v církvi, má-li být hudbou „duchovní“ a má-li být odkazem na tu „hodnotu“, která je lidskému životu v Kristu dána. Chce-li tato hudba a tyto písně mít význam pro člověka takový, že se bez ní prostě neobejde, že bude patřit k jeho „základním potravinám“, jako k nim patří „chléb slova“ či „Kristova krev“, nebo „voda živá“, že to nebude jenom „přidaná hodnota“ v bohoslužbách a v životě, pak si musí dát líbit toto měřítko, tento prubířský kámen. Právě tak jako pro veškerou existenci křesťanů, pro veškeré učení i praxi církve platí Mt 5,13: *Jestliže sůl pozbude chuti... nemá žádnou „cenu, hodnotu“, k ničemu již není, než aby se vyhodila ven a lidé po ní šlapali.*

Na základě výkladu o žalmech a na základě toho, co jsme ve vši stručnosti pověděli o reformačním pojetí hudby v bohoslužbách musíme povědět něco, co neplatí pouze o hudbě protestantské, protože taková, jak jsem se pokusil vysvětlit, není; reformátoři nedělili hudbu podle konfesí, ale podle toho, odkazuje-li k onomu hlavnímu a centrálnímu, oč má v církvi jít, totiž k dílu spasení v Ježíši Kristu, nebo je neužitečná, ano je projevem lidské hybris, superbia, zpupnosti, protestu proti Bohu. Pohrdání milostí. Musí odkazovat k hodnotě lidského života, která není v něm samém, ale je mu darována, přičena, takže má cenu i život poškozený, invalidní i život s poškozenou minulostí. K této ceně, hodnotě, respektive k tomu, který za nás zaplatil cenu nejvyšší a tak náš život „zhodnotil“ a dává nám zadarmo podíl na

¹¹ Tamtéž.

¹² Cit dle: Texte aus der VELKD, Nr 87 – Juni 1999.

Boží spravedlnosti, má a smí odkazovat i církevní hudba. Nelze ji proto chápat jen jako „přidanou hodnotu“, jako zkrášlení či „oživení“, případně jako určitý druh povznášejícího přerušování bohoslužeb, ani nemůžeme a nechceme konkurovat oblasti kulturně zábavní. To by bylo rouhání a není to naše poslání.

Na druhé straně se nejedná pouze o přísné teologické měření, nýbrž tu jsme – jako teologové i jako hudebníci, jako celá církev – vedeni k onomu středu evangelia, které je společné všem: jako zdarma ospravedlnění hříšníci smíme zpívat chvalozpěvy i uprostřed tohoto podivného světa, ze kterého na nás padá úzkost, ale chválíme zde Boha jako ti, kdo vědí, že tak stojíme v předsíní Božího království. Smíme zpívat jako ti, kdo jsme osvobozeni a víme o ceně a hodnotě, která za nás byla dána, smíme přestat zpívat píseň starou a začít „píseň novou“ a v naději na budoucí vykoupění, kterého se nám pro zásluhy Kristovy již dostalo, smíme být v našich sborech ekumenickým společenstvím a tak být jako církev Kristova vpravdě *sbormistryní všehomíru*. A jako takto „cennou“ ji tento svět potřebuje a potřebovat bude.

*Předneseno v rámci symposia „Hudba a duchovní hodnoty“;
pořádaného církevní konzervatoří v Kroměříži ve dnech 23–25. 8. 1999*